

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ

Система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти
сертифікована на відповідність ДСТУ ISO 9001:2015 / ISO 9001:2015

Кафедра філософії, соціології та політології

ЗАТВЕРДЖЕНО

вченою радою

(пост. П. 11 від 10 2020 р.)

Ректор

А. А. Мазаракі

**ДИПЛОМАТИЧНИЙ ТА ДІЛОВИЙ
ПРОТОКОЛ ТА ЕТИКЕТ/
DIPLOMATIC AND BUSINESS PROTOCOL
AND ETIQUETTE**

**ПРОГРАМА/
COURSE SUMMARY**

Київ 2020

Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу КНТЕУ заборонено

Автор: С.Г. Радченко, доц.

Програму обговорено та затверджено на засіданні кафедри філософії, соціології та політології 01.10.2020 р., протокол № 4.

Рецензенти: А.Ю. Морозов, докт. філос. наук, проф.
А.А. Ніщой, директор громадської організації «Центр стратегічних розробок», канд. істор. наук
П.Г. Демідов, канд. техн. наук, доц.
Т.В. Савченко, канд. техн. наук, доц.

**ДИПЛОМАТИЧНИЙ ТА ДІЛОВИЙ ПРОТОКОЛ
ТА ЕТИКЕТ/
DIPLOMATIC AND BUSINESS PROTOCOL AND ETIQUETTE**

**ПРОГРАМА/
COURSE SUMMARY**

ВСТУП

Програма дисципліни «Дипломатичний та діловий протокол та етикет» призначена для студентів бакалаврату КНТЕУ денної форми навчання спеціальностей 121 «Інженерія програмного забезпечення», 122 «Комп'ютерні науки», 125 «Кібербезпека» та 126 «Інформаційні системи та технології» спеціалізацій «Інженерія програмного забезпечення», «Комп'ютерні науки», «Безпека інформаційних і комунікаційних систем в економіці», «Інформаційні системи та технології».

Програму підготовлено відповідно до Стандартів вищої освіти України із зазначених спеціальностей та відповідних освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів КНТЕУ.

Програма складається з таких розділів:

1. Мета, завдання та предмет дисципліни.
2. Передумови вивчення дисципліни як вибіркової компоненти освітньої програми.
3. Результати вивчення дисципліни.
4. Зміст дисципліни.
5. Список рекомендованих джерел.
6. Лист погодження.

1. МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА ПРЕДМЕТ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення дисципліни є формування розуміння базових правил дипломатичного протоколу та церемоніалу та основних засад етики поведінки при ділових контактах із зарубіжними представниками, членами дипломатичного корпусу, працівниками міжнародних організацій та іноземного бізнесу, які прийняті в міжнародній практиці.

Завданням вивчення дисципліни «Дипломатичний та діловий протокол та етикет (за професійним спрямуванням)» є надання студентам ґрунтовних знань з теорії та практики загальноприйнятих правил, традицій, умовностей, яких дотримуються уряди, відомства закордонних справ, дипломатичні представництва, офіційні особи, міжнародні організації, підприємницька спільнота в міжнародному спілкуванні.

Предметом вивчення дисципліни є загальноприйняті міжнародні та вітчизняні принципи, норми і правила офіційної дипломатичної поведінки та міжнародної ділової взаємодії.

2. ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ ЯК ВИБІРКОВОЇ КОМПОНЕНТИ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ

знання:

- основ соціально-психологічних норм та правил людських відносин;
- основ професійної поведінки;

вміння

- використовувати навички міжособистісної взаємодії.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Дисципліна «Дипломатичний та діловий протокол та етикет» як вибіркова компонента освітньої програми, забезпечує оволодіння студентами загальними та фаховими компетентностями і досягнення ними програмних результатів навчання за відповідними освітньо-професійними програмами:

✓ Інженерія програмного забезпечення (ОС бакалавр)

Номер в освітній програмі	Зміст компетентності	Номер теми, що розкриває зміст компетентності
<i>Загальні компетентності за освітньою програмою</i>		
ЗК 03	Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.	1-10
ЗК 10	Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.	1-10
<i>Програмні результати навчання за освітньою програмою</i>		
ПРН 02	. Знати кодекс професійної етики, розуміти соціальну значимість та культурні аспекти інженерії програмного забезпечення і дотримуватись їх в професійній діяльності.	1,4-10

✓ Комп'ютерні науки (ОС бакалавр)

Номер в освітній програмі	Зміст компетентності	Номер теми, що розкриває зміст компетентності
<i>Загальні компетентності за освітньою програмою</i>		
ЗК 04	Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.	1-10
ЗК 05	Здатність спілкуватися іноземною мовою.	1-10
ЗК 13	Здатність діяти на основі етичних міркувань.	1-10

✓ *Безпека інформаційних і комунікаційних систем в економіці (ОС бакалавр)*

Номер в освітній програмі	Зміст компетентності	Номер теми, що розкриває зміст компетентності
<i>Загальні компетентності за освітньою програмою</i>		
ЗК 01	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.	2, 3, 4-10
ЗК 05	Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації.	1-10
ЗК 06	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні	1-10
ЗК 07	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.	1-10
<i>Програмні результати навчання за освітньою програмою</i>		
ПРН 02	Організувати власну професійну діяльність, обирати оптимальні методи та способи розв'язування складних спеціалізованих задачта практичних проблем у професійній діяльності, оцінювати їхню ефективність.	2-6,8-10
ПРН 03	Використовувати результати самостійного пошуку, аналізу та синтезу інформаціїзрізнихджерелдляефективногорішенняспеціалізованих задач професійної діяльності.	1-10

ПРН 04	Аналізувати, аргументувати, приймати рішення при розв'язанні складних спеціалізованих задач та практичних проблем у професійній діяльності, які характеризуються комплексністю та неповною визначеністю умов, відповідати за прийняті рішення.	2-6,8-10
ПРН 06	Критичноосмислювати основні теорії, принципи, методи і поняття у навчанні та професійній діяльності.	1-5,9-10

✓ *Інформаційні системи та технології (ОС бакалавр)*

Номер в освітній програмі	Зміст компетентності	Номер теми, що розкриває зміст компетентності
<i>Загальні компетентності за освітньою програмою</i>		
ЗК 10	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.	1-10

4. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Дипломатичний та діловий протокол та етикет як засіб реалізації міжнародної діяльності.

Історична та соціальна обумовленість наявності морально-етичних норм та регуляторів поведінки у міжнародній діяльності. Концептуальні засади між людських стосунків. Категорії моралі та етики. Моральні цінності і норми поведінки. Поняття міжнародної ввічливості.

Дипломатичний протокол та церемоніал. Обов'язковість дотримання норм дипломатичного протоколу для реалізації країнами своїх прав і повноважень. Міжнародне право та національне законодавство про дипломатичний протокол та церемоніал.

Важливість реалізації дипломатичного та ділового та етикету у міжнародному підприємстві. Основи міжнародної ділової етики та етикету.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5.

Додатковий: 7-10, 15, 17,18.

Інтернет-ресурси: 33, 39-42.

Тема 2. Норми і традиції дипломатичного протоколу в діяльності дипломатичних представників.

Протокол встановлення дипломатичних відносин. Форми визнання держав. Процедура встановлення дипломатичних відносин. Протокольні вимоги двосторонньої дипломатії. Агреман. Поняття «персона грата» та «персона нон-грата». Церемоніал вручення вірчих і відкличних грамот. Протокольні традиції пов'язані з початком і завершенням каденції дипломатичного представника в країні перебування.

Дипломатичний корпус. Протокольні норми і традиції функціонування дипкорпусу в країні перебування. Протокольні обов'язки дуаена.

Протокольне старшинство: історичне підґрунтя та міжнародно-правові засади. Класи глав дипломатичних представників. Ранги дипломатів. Дипломатичні привілеї та імунітети.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5.

Додатковий: 7, 9, 13 - 15, 32.

Інтернет-ресурси: 33, 39, 42.

Тема 3. Протокол багатосторонньої дипломатії.

Міжнародна ввічливість як основа багатосторонньої дипломатії. Старшинство серед міжнародних організацій. Дипломатичний протокол в ООН та в інших міжнародних урядових організаціях. Особливості протокольного забезпечення діяльності неурядових міжнародних та регіональних підприємницьких організацій. Привілеї та імунітети посадових осіб, делегацій та постійних представників в міжнародних організаціях. Дипломатичний та діловий протокол на міжнародних нарадах, конференціях, семітах.

Державний протокол і церемоніал як засіб презентації країни на міжнародному рівні. Державний Герб, Державний Гімн та Державний Прапор – символи суверенітету держави. Протокол та етикет використання державної символіки.

Протокольні норми і церемонії реагування на святкові та траурні події. Міжнародна протокольна практика відзначення національних свят іноземних держав. Міжнародна процедура висловлення співчуття.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5.

Додатковий: 7, 9, 11, 27, 30.

Інтернет-ресурси: 33, 40, 41.

Тема 4. Протокольні аспекти проведення дипломатичних та ділових заходів

Протокольні характеристики видів дипломатичних заходів різних рівнів. Протокол візиту на високому та найвищому рівнях. Церемоніальні питання прийому іноземних делегацій. Особливі почесті, титули. Протокольне старшинство учасників офіційних візитів.

Протокол встановлення економічних відносин. Основні норми і традиції економічної дипломатії. Процедура встановлення двосторонніх економічних відносин. Основні принципи ділового протоколу, як засобу створення продуктивної атмосфери співробітництва.

Протокольні вимоги візиту представників іноземних фірм. Етикет ділових зустрічей. Етика та етикет підготовки та проведення комерційних переговорів. Церемонія підписання документів про взаємне співробітництво.

Стандартні етикетні ситуації: вітальні формули, звертання, знайомства, прощання. Ділова та дипломатична атрибутика. Візитні картки дипломатів та бізнесменів. Етикет обміну візитними картками. Церемонії вручення та приймання подарунків, сувенірів, квітів.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5.

Додатковий: 7, 9, 10, 15, 22, 26.

Інтернет-ресурси: 33, 34, 42.

Тема 5. Культура дипломатичного та ділового спілкування.

Головні принципи та правила дипломатичного та ділового спілкування. Культура мови. Методика логічно викладати думку. Змістовність та грамотність усного спілкування. Здатність слухати співрозмовника та переконувати його в раціональності особистих поглядів. Встановлення психологічного і духовного зв'язку в процесі спілкування. Нюанси усного дипломатичного спілкування.

Протокол проведення ділової бесіди та наради. Культура публічного виступу. Поведінка під час прес-конференції. Невербальна поведінка та її значення в діловій комунікації. Особливості етикету телефонної розмови. Культура користування мобільним телефоном.

Дипломатичне та ділове листування. Протокольні вимоги оформлення документації. Етикет обміну кореспонденцією.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5.

Додатковий: 10, 11, 20,23,26.

Інтернет-ресурси: 33,39,42.

Тема 6. Етикет гостинності.

Значення дипломатичних прийомів у міждержавних взаєминах. Роль прийомів у розвитку ділових контактів підприємців. Протокольні характеристики видів дипломатичних та ділових прийомів «Сніданок», «Бізнес-ланч», «Бокал шампанського», «Чай (Журфікс)», «Фуршет», «Коктейль», «Обід», «Вечеря» та їх різновиди: бранч, барбекю, пікнік, келих вина із сиром тощо. Етикет запрошення та відмова від нього.

Церемонії зустрічей та проведів на офіційних та неофіційних прийомах. Особливості поведінки в аванзалі та на «стоячих » прийомах. Протокольне розміщення на прийомах з розсаджуванням.

Гарний тон і манери поведінки за столом. Особливості користування приборами. Правила вживання страв. Застольні розмови: бажана тематика і табу. Протокол проголошення тостів та обміну офіційними промовами. Культура вживання алкогольних напоїв. Етикетні обов'язки чоловіків на прийомах.

Особливості формування зовнішнього вигляду на офіційних та неофіційних прийомах. Дрес-код та його відображення в запрошенні на прийом. Наслідки порушення дипломатичного та ділового протоколу та етикету на прийомах.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5.

Додатковий: 12, 19, 20, 25, 31.

Інтернет-ресурси: 36, 37, 39.

Тема 7. Діловий імідж.

Поняття ділового іміджу, його роль і функції в діловому міжнародному середовищі. Ефективний діловий імідж дипломата, підприємця. Полі спрямованість ділового іміджу. Основні принципи побудови та просування ділового іміджу. Поняття першого враження Атракція. Стереотипи. Бажані та небажані риси іміджу ділової людини. Поняття привабливості: внутрішні та зовнішні пріоритети.

Діловий дрес-код та його значення у підтримці ділового іміджу. Протокольна класифікація ділового жіночого та чоловічого одягу залежно від часу, місця та обставин. Індивідуальних стиль як виразник певного образу.

Мода і смак. Поняття композиції в зовнішньому вигляді. Зачіска, парфуми, аксесуари, постава, хода. Особливості зовнішнього вигляду представників різних сфер діяльності: дипломатичної, фінансової, банківської, торговельної, індустрії гостинності тощо.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5.

Додатковий: 12, 16, 20, 26, 28.

Інтернет-ресурси: 35-37.

Тема 8. Дипломатичний та діловий етикет: сутність та правила.

Етикет як феномен культури та основа соціальної поведінки. Основні історичні етапи розвитку етикету. Види етикету. Основні принципи сучасного етикету. Загальнолюдські моральні цінності та розвиток індивідуальної моральної свідомості. Гуманізм та повага людської гідності – основа культури поведінки.

Поняття ділового етикету його вимоги та основне призначення. Основні принципи сучасного ділового етикету. Основні норми та правила. Дотримання етикету у стосунках з партнерами, клієнтами, інвесторами, конкурентами, представниками державної влади та місцевих громад.

Особливості службового етикету. Поняття адміністративної етики та етикету. Рівні службових відносин. Поняття субординації. Особливості формування службових відносин в системі «керівник – підлеглий» та рівних за посадою. Негативні наслідки у разі порушення правил ділового та службового етикету.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5.

Додатковий: 11,12, 16, 20, 28.

Інтернет-ресурси: 33, 35, 37.

Тема 9. Правила поведінки поза службою.

Взаємовідносини з колегами, партнерами у неформальній обстановці. Основні принципи етичної поведінки поза службою. Етикет підтримання дружніх контактів у стосунках дипломатів, підприємців.

Світський етикет. Поняття комільфо. Добрі і погані манери поведінки. Участь у світських заходах. Етикет ведення світської бесіди. Поняття компліменту. Церемонії світського візиту. Правила приймання гостей у родині. Поведінка гостя.

Культура поведінки у громадських місцях. Поняття загальногромадянського етикету. Поввага традицій і звичаїв. Правила поведінки на вулиці, в парку, в громадському транспорті. Дотримання етичної поведінки в театрі, кінотеатрі, музеї, на виставці. Поведінка в кафе, ресторані, готелі.

Місця, які заборонені для відвідування працівниками дипломатичного корпусу.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5.

Додатковий: 12, 49, 20, 22, 25, 26.

Інтернет-ресурси: 35-38.

Тема 10. Дипломатичний та діловий протокол і національні особливості.

Особливості дипломатичного та ділового протоколу та етикету в зарубіжних країнах. Елементи культури, які визначають розбіжності національних культур і формують своєрідність поведінки. Характерні форми співробітництва з представниками різних культурних регіонів. Традиційні ділові партнери України: уроки досвіду та взаємодії.

Дипломатичний протокол та бізнес-етикет у деяких країнах Європи (Великобританія, Франція, Німеччина, Італія, Польща, Греція,). Особливі риси дипломатичної та ділової культури країн Північної та Південної Америки (США, Канада, країни Латинської Америки).

Тонкощі національного етикету та дипломатичного та ділового протоколу країн Азії, Близького Сходу (Японія, Китай, Індія, Туреччина, Арабські країни) та Австралії.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1-5.

Додатковий: 17, 21, 23, 28, 30,31.

Інтернет-ресурси: 33, 34, 40, 42.

5. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ*

Основний

1. Брустінов В.М. Діловий протокол: теоретичні засади та історія розвитку. / В.М. Брустінов, Д.В. Брустінов. - [Ел. Рес.] – режим дост.: [vnirol.uu.edu.ua>pdf_2012](http://vnirol.uu.edu.ua/pdf_2012).
2. Подворна О.Г. Дипломатичний протокол та етикет[Текст]: Навч. посіб. / О.Г. Подворна. – Острог: Видав. Наці. Унів «Острозькаакадемія», 2014. – 236 с.
3. Сагайдак О.П. Дипломатичний протокол та етикет: підруч. / О.П. Сагайдак. – 2-ге вид., випр. – Київ :Знання, 2017. - 382 с.
4. Снітинський В.В. Діловий етикет в міжнародному бізнесі: Навч. посіб / В.В. Снітинський, Н.Б. Давальницька, О.О. Брух. – Львів: Магнолія – 2012. – 287 с.

5. Тимошенко Н.Л. Ділова культура дипломата [Текст]: навч. посіб / Н.Л.Тимошенко. Київ: Знання, 2014. – 199 с.

Додатковий

6. Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 р. // *Дипломатична і консульська служба. Зб. Док. / Укл. Кротюк С.Ю. Київ: КиМУ, 2009. – С 3-7.*
7. Віденська конвенція про консульські зносини 1963 р. // *Дипломатична і консульська служба. Зб. Док. / Укл. Кротюк С.Ю. Київ: КиМУ, 2003. – С 3-21.*
8. Вуд Дж. Дипломатичний церемоніал и протокол. [Електронний ресурс]: <https://www.twirpx.com>
9. Галушко В.П. Діловий протокол та ведення переговорів: навч. посіб. / О.П. Галушко. – Вінниця: Нова Книга, 2012. – 226 с.
10. Дипломатичний протокол та етикет: практикум / уклад. А.Д. Гулієв. – Київ: НАУ, 2014. – 96 с.
11. *Діловий етикет / Сост. І. Афанасьєв // – Київ : Ліра – К, 2009. – 367 с.*
12. Закон України «Про дипломатичну службу» від 20.09.01 № 2728-III // ВВР. – 2002. – № 5. – С. 29.
13. Закон України «Дипломатичні ранги України» від 28.11.02 № 253-IV // ВВР України. – 2003. – № 4. – С. 30.
14. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» / Офіційний вісник України. – 2010. – № 55. – С. 1842.
15. Лавренко О.В. Діловий етикет та імідж державного службовця: метод. Посіб. / О.В. Лавренко, А.А. Лавренко. – Київ, 2008. – 60 с.
16. *Міжнародний діловий протокол, Навч. Пос. Т. 1 / Авт. – укл. Г.П. Лайко; сост. Г.П. Лайко. – Київ: Нічлава, 2008. – 349*
17. Мазаракі А.А. Торговля: история, цивилизация, мораль / А.А. Мазаракі. – Київ: Книга, 2010. – 624 с.
18. Машир Н.П. Сучасний етикет та секрет гостинності: навч. пос. для вузів / Н.П. Машир. – Київ: Кондор, 2010. – 215 с.
19. Монахов Г.А. Искусство быть преуспевающим: имидж, этикет, протокол. / Г.А. Монахов. – Київ: Феникс, 2007. – 568 с.
20. Невелєв О.М. Етика та етикет у зовнішньоекономічній діяльності [Текст]: навч. посіб для студ. Вищ. Навч. зал. / О.М. Невелєв, В.В. Іваненко, Акад.. муніципал. Упр. – Київ: Центр учбової літератури, 2009. – 108 с.
21. Науменко Г.А. Его величество протокол [Текст] / Г.А. Науменко. – Київ: Справисімейні, 2007. – 200 с.
22. Пентелюк М.І. Ділове спілкування та культура мовлення: Навч. посіб./ М.І. Пентелюк, І.І. Маруніч, І.В. Гайдєнко. – К.: Центр навч. літ. – 2019. – 224 с.
23. Пост Э. Этикет : Классическое руководство / Э. Пост // Пер. с англ. [Електрон.ресурс]: <https://www.litmir.me>

24. Повна енциклопедія етикету./Автор-уклад. О Кривошей. – Донецьк: Глорія Трейд, 2010. – 384 с.
25. Радченко С.Г. Етика бізнесу [Практикум]: Навч.посіб. – Київ : КНТЕУ, 2009. – 192 с
26. Радченко С.Г. Етика бізнесу [Текст]: навч.посіб для студ. вищ. навч. закл. / С.Г.Радченко // - 2-ге вид., перероб. і допов... - Київ: КНТЕУ, 2014. – 395 с.
27. Слипченко А.С. «И был или всякий почет...» Заметки о дидипломатии и дипломатах. Кн. 3. – Київ: ООО «Задруга», 2011. – 534 с.
28. Станчев М.Г. Дипломатичний протокол та етикет: навч.-метод. Посіб. / М.Г. Станчев, Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 96 с.
29. Український дипломатичний словник. / за ред.. М.З. Мальського, Ю.М. Мороза.– Київ: Знання, 2011. – 495 с.
30. Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. / Редкол. Л.В. Губерський (голова) та ін. – Київ: ЗнанняУкраїни, 2004. – т.1. – 760 с., т.2. – 812 с.
31. Чугаєнко Ю.О. Дипломатичний і міжнародний діловий протокол та етикет: навч. пос. / Ю.О. Чугаєнко; Нац. акад. упр. – Київ: Нац. акад. упр., 2011. – 164 с.
32. Указ президента України «Про державний протокол та Церемоніал України». №746/2002 від 22.08.2002. Нова редакція від 15.02.2010. [Електронний ресурс] : [Zakon. rada.gov.ua/laws/show/746/2002](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/746/2002).

Інтернет-ресурси

33. <http://mfa.gov.ua> – сайт МЗС України;
34. <http://zakon.rada.gov.ua> – Документи дипломатичних зносин;
35. <http://mfa.gov.ua>Docs>protocol> – Довідник з протокольних питань
36. <http://old.mfa.gov.ua> – Участь України у міжнародних організаціях;
37. <http://zakon.rada.gov.ua>etika> - Етика поведінки державного службовця;
38. <http://old.mfa.gov.ua> – Участь України у міжнародних організаціях;
39. <http://uaforeignffairs.com.ua> UAForeignAffairs: – наука та мистецтво дипломатичного протоколу;
40. <http://www.unglobalcompact.org> United Nations Global Compact – Офіційний сайт ООН;
41. <http://www.europa.eu>. – офіційний сайт ЄС;
42. www.big-lib.com/book/40_Dilovii_etiket. – Діловий етикет у міжнародному бізнесі.

**курсив – визначено джерела та літературу, яка наявна в бібліотеці КНТЕУ.*